

громадськості, вітчизняного та міжнародного експертного середовища щодо досягнення консенсусу у визначенні правової основи законодавчої роботи із забезпечення реформ в Україні.

Реалізація Плану законодавчого забезпечення реформ є запорукою безповоротності реформ в Україні, сталого розвитку та європейського майбутнього держави.

УДК 342.922

Любченко М. І., к.ю.н.,
Полтавський юридичний інститут,
НЮУ імені Ярослава Мудрого, м. Полтава, Україна

ДЕЯКІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

Питання термінології існує в будь-якій спеціальній галузі права; і чим більш специфічна така галузь, тим більш гостро стоїть це питання. Стислість, чіткість, доступність змісту закону значною мірою залежить від термінології, що в ньому застосовується, її відповідності таким вимогам, як усталеність, єдність та адекватність суті тих правових явищ, які відображає відповідне поняття. Від точного значення того чи іншого терміну у сфері права часом може залежати доля і навіть життя багатьох людей.

Юридичний термін – це слово або словосполучення, яке виступає узагальненим найменуванням певного правового поняття або поняття, яке не є правовим, але в результаті функціонування у сфері юриспруденції набуває специфічних значеннєвих відтінків, вводиться в обіг представниками юридичної науки або законодавцем, характеризується емоційною нейтральністю та відносною стійкістю.

Стосовно необхідності використання в процесі розробки законодавства спеціальної термінологічної системи дослідниками в сфері законодавчої техніки велись і ведуться дискусії. Одні правознавці, наприклад Г. Доле, Г. Кіндерман, В. Гедеман вважають, що при створенні системи законодавства для точності та повноти правового регулювання потрібно використовувати спеціальну формалізовану мову, яка не може і не повинна бути зрозумілою людям без спеціальної юридичної підготовки. Така необхідність пояснюється прибічниками цієї точки зору специфікою змісту правових приписів, які не можуть бути виражені з необхідною точністю і повнотою розмовною або літературною мовою. Хоча вони й визнають, що незрозумілість нормативно-правового акта є значною проблемою для механізму правового регулювання, але вважають труднощі, пов'язані з доступністю мови закону, нездоланими. На їхню

думку, без спеціальної термінології, яка повністю заміняє звичайну літературну мову, неможливо поєднувати стислість і ясність нормативно-правових актів з їх точністю та повнотою.

Є і прямо протилежна точка зору. Зокрема, деякі дослідники (О. О. Луначарський, П. І. Стучка та інші) вважають, що застосування в тексті законів суто юридичних понять, незрозумілих простим людям, є небажаним, що закон має бути доступним для розуміння не тільки юристам, але й людям, які не мають юридичної освіти. Тобто, на їхнє переконання, спеціальних вузькопрофесійних понять і формулювань у тексті нормативного акту слід уникати.

Як зазначає російський правознавець Д. В. Чухвичев, стосовно двох викладених точок зору – істина лежить десь посередині. З одного боку, безумовно, законодавство має бути зрозумілим для суб'єктів правового регулювання, яким адресовані вимоги нормативних приписів. Тому спеціальною термінологією при створенні законів не слід зловживати. Мова законодавства має бути максимально наближеною до звичайної літературної мови. Але, з іншого боку, повністю уникнути при створенні системи законодавства суто юридичних термінів неможливо, якщо законодавець хоче створити дієві та ефективні нормативно-правові акти. І причин цьому декілька:

По-перше, такі терміни дають змогу забезпечити стислість та чіткість закону, що є дуже важливим для його усвідомлення. Так, наприклад, якщо в законі замість юридичного терміну «осудність» весь час буде використовуватися його визначення: «спроможність особи відповідати за свої дії та керувати ними», текст закону значно збільшиться за обсягом, а зміст приписів буде втрачатися через занадто довгі формулювання.

По-друге, юридичні терміни, що мають чітко визначений зміст, можуть виразити ідею законодавця максимально точно, виключивши двозначність і можливість викривлення змісту.

Для подолання негативних явищ у практиці використання термінології передусім потрібно, щоб нормопроєктувальники керувались у своїй діяльності вимогами, які висуваються наукою до правових термінів. Основні з них можна сформулювати наступним чином:

1) терміни мають бути однозначними. Тому для позначення понять слід уникати омонімів, паронімів. За наявності синонімів законодавець повинен ужити таке слово з синонімічного ряду, яке найточніше відповідало б поняттю, яке воно позначає;

2) термінам належить бути простими і зрозумілими. Незважаючи на складність юридичної мови, законодавцеві потрібно прагнути до того, щоб слова й вирази закону передавали в цілому правильне уявлення про зміст його норм;

3) правова термінологія має бути стабільною, не допускати подвійного розуміння; терміни мають бути усталеними, їх сенс не повинен

змінюватися з прийняттям кожного нового закону. Однак вимога стабільності зовсім не означає відсутності змін у терміносистемі. Розвиток суспільних відносин викликає необхідність вживання нових слів.

4) терміни іншомовного походження слід використовувати з огляду на проблему адаптації чинного законодавства до законодавства Європейського союзу. За загальним правилом, текст нормативного акту не повинен допускати вживання слів і термінів іншомовного походження за наявності рівнозначних слів і термінів в українській мові за умови, що вони є природними для української сучасної термінології.

5) необхідно повністю виключити вживання русизмів, що, на жаль, досить часто зустрічаються в українському законодавстві. Адже, по-перше, це призводить до розпливчатості значення терміну, по-друге, термінологія – це частина культури ділового мовлення і культури мовлення взагалі. Недосконалість правової термінології – прояв недосконалості культури мовлення, ознака неповаги до державної мови.

Разом із тим необхідно застосовувати заходи з метою створення сприятливих умов для формування усталеної системи юридичних термінів. Важливо забезпечити потребу в україномовних довідниках, тлумачних словниках з юриспруденції. Необхідно розвивати і вдосконалювати практику цілеспрямованої підготовки кадрів у сфері нормопроєктування тощо.

УДК 340.1 (043.2)

Макеєва О. М., к.ю.н.,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ДОКТРИНАЛЬНА ФОРМА ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ

В умовах проведення правової реформи актуального значення набуває необхідність дослідження проблем правової доктрини, ідей та поглядів науковців, які безпосередньо пов'язані з формуванням змісту та напрямів правової політики. Адже правова доктрина вдосконалює правотворчість та правозастосування, забезпечує розробку напрямів правової політики держави у правовій, економічній та політичній сферах суспільства.

Проблематику правової політики досліджували такі вчені, як Л. М. Герасіна, М. П. Недюха, О. В. Петришин, М. М. Почтовий, О. М. Руднева, А. О. Селіванов, О. Н. Ярмиш та інші.

Правова політика формується та реалізується науково-дослідними установами, органами державної влади та представниками громадянського суспільства, є умовою оптимізації правового життя, має ланцюговий і багаторівневий характер. У науковій літературі виділяють